

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบันนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกวัน มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น การพัฒนาประเทศที่มีอย่างต่อเนื่องรวมทั้งผลผลิตเทคโนโลยีใหม่ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดวัสดุเหลือใช้และกลายเป็นขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และในปัจจุบันการจัดการขยะมูลฝอย เป็นปัญหามลพิษที่สำคัญและมีความเร่งด่วนที่ต้องการแก้ไขเนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นแปรผันตามจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีในขณะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งส่วนกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีขีดจำกัดในการบริหารจัดการอันเนื่องมาจากขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านและขาดกฎระเบียบมาตรฐานการควบคุมหรือหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่กำหนดไว้ในกฎหมายแม่บทที่ชัดเจน จึงยากต่อการปฏิบัติเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกันซึ่งการที่ปริมาณขยะมูลฝอยมีจำนวนมากขึ้นในแต่ละวันส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์และความสะอาดสวยงามในการบริโภคเป็นหลักผนวกกับค่านิยมในการบริโภคแบบทิ้งๆ ขว้างๆ ในลักษณะการใช้ครั้งเดียว ทำให้มีวัสดุที่ยังมีประโยชน์ปะปนมากับขยะมูลฝอย และยากต่อการหาวิธีที่เหมาะสมในการกำจัด เกิดเป็นขยะกองโตที่ไม่สามารถกำจัดได้ทัน เช่น ถุงพลาสติก ถ้วยน้ำที่เคลือบเทียมนพลาสติก กระจ่างอลูมิเนียม กล่องโฟม ฯลฯ การกำจัดขยะมูลฝอยในปัจจุบันมีหลายทางเลือก แต่ละทางเลือกมีข้อจำกัดที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในบริเวณใกล้เคียงจะเห็นได้ว่าขยะมูลฝอยที่เกิดจากรถเพียงเล็กน้อยสามารถก่อให้เกิดผลกระทบด้านอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้น แนวทางหนึ่งในการลดปัญหา คือ การลดปริมาณขยะมูลฝอยให้เหลือไปสู่การกำจัดน้อยที่สุด และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอย (ณรงค์ เลาลงกรณ์, 2547, น. 1)

กลไกของภาครัฐได้พยายามป้องกันและแก้ไขปัญหา ดังกล่าวอย่างเต็มที่ แม้ว่าหลายปัญหาจะลดน้อยลงหรือหมดไปแล้ว หากแต่ยังมีเงื่อนไขและข้อจำกัดหลายประการซึ่งทำให้บางปัญหายังคงปรากฏให้เห็น ทำให้เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าลำพังเพียงหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว ไม่เพียงพอกับปัญหาต่างๆ ซึ่งมีปริมาณมากทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สถาบันการศึกษาองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคประชาชน ซึ่งมีจำนวนมากและมีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ จึงรับรู้และเข้าใจถึงปัญหาได้เป็นอย่างดี (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2547, น. 98)

จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และความสะดวกในการดำรงชีวิตทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นควบคู่กับความเป็นอยู่ของมนุษย์ในปัจจุบันกลายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันไม่ออกห่างๆ ที่มนุษย์พยายามที่จะหนีขยะให้หลุดพ้นแต่ในทางกลับกันมนุษย์ก็เป็นผู้ที่ทำให้ขยะอยู่ใกล้ตัวได้ตลอดเวลาเช่นกันปัญหาขยะล้นเมือง พบว่า มีสาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการขยะมูลฝอยในปัจจุบันไม่ประสบ

ผลสำเร็จเท่าที่ควรนั้นมาจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้เพราะการจัดการในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันทั้งลักษณะกิจกรรมและนโยบายรวมทั้งมีข้อจำกัดในการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ประกอบกับการขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะมูลฝอยจนกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเทศบาล ปัจจุบันการจัดการกับปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นโดยการนำขยะมูลฝอยทั้งหมดไปสู่กระบวนการจัดกำจัด ซึ่งในปริมาณดังกล่าวมีวัสดุที่ยังมีมูลค่าสามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้โดยตรง (Reuse) หรือ การนำไปผ่านกระบวนการเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) รวมทั้งขยะมูลฝอยบางส่วนที่สามารถนำไปแปรรูปเพื่อนำใช้ประโยชน์ในรูปของปุ๋ยหมัก มูลเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากขาดความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกเกี่ยวกับขยะมูลฝอยของประชาชน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548, น. 38)

ปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบันมีขนาดและความรุนแรงมาจากปริมาณขยะมูลฝอยจำนวนมากที่ไม่อาจกำจัดได้หมด และมีปริมาณเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ขยะมูลฝอยที่จัดเก็บได้ส่วนใหญ่นำมากำจัดด้วยวิธีการที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เนื่องจากองค์กรท้องถิ่นที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักมีข้อจำกัดทั้งบุคลากร เงินงบประมาณการจัดการและองค์ความรู้ นอกจากนี้ประชาชนก็ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพด้วย หากมีขั้นตอนการลดขยะหรือการนำขยะมาใช้ประโยชน์ใหม่จะสามารถลดปริมาณขยะที่นำไปกำจัดได้ งบประมาณที่ทางท้องถิ่นได้รับก็เพียงพอจะนำไปใช้กำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกหลักสุขาภิบาลยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยเป็นสิ่งสำคัญ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการมูลฝอยเพียงแต่ผู้เดียว คงจะไม่สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพได้ มูลฝอยที่นำมาทิ้งเป็นขยะสดซึ่งไม่ได้มีการคัดแยกประเภท ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นและปัญหามลภาวะตามมา ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก ดังนั้นประชาชนในฐานะเป็นผู้ผลิตมูลฝอยชุมชนและเป็นเจ้าของทรัพยากรมูลฝอย จึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางเป็นอย่างยิ่ง แต่ในปัจจุบัน ประชาชนไทยส่วนใหญ่ยังขาดแรงจูงใจในการจัดการ มูลฝอย ดังนั้น จึงน่าสนใจว่า มีปัจจัยใดบ้างที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยมากขึ้น

จากปัญหาที่ได้กล่าวข้างต้นเป็นจุดที่ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการบริหารจัดการขยะ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน วัตถุประสงค์ที่สำคัญคือต้องการให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยลดปริมาณขยะและปัญหาจากขยะที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้นและเป็นประโยชน์สำหรับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลอื่นๆ ที่จะจัดการบริหารจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพภายในชุมชนของตนเองในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นอย่างไร

2. ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร อยู่ในระดับใด
3. แนวทางการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ตัวแปรต้น

คุณลักษณะส่วนบุคคลของคนในชุมชน ประกอบไปด้วย เพศ รายได้ การศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการขยะ ประกอบไปด้วย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขยะ การยอมรับการปฏิบัติตามแนวทางการจัดการขยะ ความรู้และทักษะด้านการคัดแยกขยะ

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับขยะ ประกอบไปด้วย การร่วมมือแก้ไขปัญหา การร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอย การร่วมคิด/วางแผน การร่วมดำเนินการ การร่วมติดตามและประเมินผล

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2559 ถึง กันยายน 2560 เป็นระยะเวลา 12 เดือน

3. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในเขตชุมชนพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 6,713 คน

4. ขอบเขตของพื้นที่ที่ศึกษา

ชุมชนในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

สมมติฐานในการวิจัย

ปัจจัยการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ที่แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ขยะมูลฝอย หมายถึง บรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของแข็งจะนำเปื้อยได้หรือไม่ก็ตาม รวมตลอดไปถึงเศษอาหาร เศษผ้า ถ้ำ ซากสัตว์ มูลสัตว์ มูลฝอย ฝุ่นละออง และเศษวัสดุที่ทิ้งจากบ้านเรือนที่พักอาศัย สถานประกอบการ และสถานที่ต่าง ๆ

การบริหารจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง การบริหารงานการดำเนินการใดๆ ก็ตามเพื่อสนับสนุนให้มีการจัดเก็บ คัดแยก กำจัดขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน จากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์และร่วมประเมินผลในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
2. ทราบถึงระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
3. ได้แนวทางการบริหารจัดการขยะของคนในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

ก. ภาครัฐ หน่วยงานต่างๆ จะมีแนวทางประกอบในการเตรียมการหรือมีแผนงานรองรับในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนสำหรับการบริหารจัดการขยะของชุมชน ทั้งการเตรียมความพร้อมชุมชน ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลขยะและการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการกำหนดกิจกรรมและการปฏิบัติตามโครงการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลแคราย อำเภอกระทุ่มแบน

จังหวัดสมุทรสาคร หน่วยงานโดยตรงที่จะใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยนี้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งระดับจังหวัด ตำบล และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ข. ภาคประชาชน จะได้ทราบแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มขึ้นในการบริหารจัดการขยะของชุมชนจนถึงการปฏิบัติ ทั้งระดับการรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ระดับการศึกษาหรือ ระดับการเข้ามาเกี่ยวข้อง ระดับการร่วมมือ และระดับการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประชาชนในชุมชนที่จะได้ร่วมกันคิดร่วมจัดโครงการและกิจกรรมการพัฒนา โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลักทำให้สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลแครายได้จริง